

Datum
2017-03-10

Dnr
3003-16
Ert Dnr
M 3924-16

Mottagare
Mark- och miljööverdomstolen
vid Svea hovrätt
Box 2290
103 17 Stockholm

Handläggare
Niklas Egriell
Avdelningen för havs- och vattenförvaltning
n.klas.egriell@havochvatten.se

Direkt
010-698 60 86

Ansökan om lagligförklaring av anläggningsdelar tillhöriga Blankaströms kraftverk i Emån, Högsby kommun

Havs- och vattenmyndigheten har förelagts att yttra sig över aktbilaga 23. Myndigheten inkommer härmed med yttrande.

Havs- och vattenmyndighetens inställning

Det som framförs i aktbilaga 23 medför inget ändrat ställningstagande. Havs- och vattenmyndighetens förstahandsyrkande står därför fast. Vad sökanden framför gällande Havs- och vattenmyndighetens andrahandsyrkande föranleder dock nedanstående kommentarer och justeringar.

3. Havs- och vattenmyndigheten vidhåller kravet på en spaltvidd om maximalt 15 mm och att det för avledningsanordningens funktion föreskrivs en tappning om minst 0,5 m³/s året om. Om det är tekniskt möjligt och även bedöms lämpligt av expertis kan Havs- och vattenmyndigheten emellertid godta att de 0,5 m³/s räknas in i föreslagen minimitappning om 4 m³/s i omlöpet under viss del av året och 1 m³/s under en annan del av året.

4. Havs- och vattenmyndigheten vidhåller att kontrollprogrammet ska omfatta även anordningarnas funktion.

6. Villkoret bör gälla omedelbart, även om domen överklagas.

7. Ett tillägg kan göras enligt följande. "Vid eventuell omfördelning av flöden ska säkerhetsaspekterna beaktas".

Skäl till Havs- och vattenmyndighetens inställning

Samlad prövning

Havs- och vattenmyndigheten vidhåller att Mark- och miljööverdomstolen genom domen den 16 oktober 2013 (M 632-13) klargjort att sökanden inte visat att 1889 års dom innefattar tillstånd att anlägga och driva det befintliga vattenkraftverket med de anordningar som förutom dammen krävs för driften. Att enbart söka lagligförklaring till en anläggning som saknar tillstånd kan inte anses ha varit domstolens uppmaning och innebär enligt Havs- och vattenmyndighetens mening att en ändamålsenlig prövning nu inte kan göras. Vattenhushållningen och förutsättningarna för fiskvandring och goda ekologiska förhållanden i naturfåran hör intimt ihop. För att en eventuell lagligförklaring ska få funktionella skyddsvillkor behöver dessa frågor prövas samlat. Havs- och vattenmyndigheten avser att med stöd av expertis ytterligare förtydliga varför i samband med huvudförhandlingen.

Sökanden hänvisar till förslaget till strategi för åtgärder i vattenkraften (Havs- och vattenmyndighetens rapport 2014:14). Havs- och vattenmyndigheten har inte på något sätt framfört inställningen att verksamheten bör läggas ned. Däremot att tillstånd till elproduktion ska sökas samt yrkanden om att nyttja bästa möjliga teknik. Emån tillhör grupp 5 i förslaget till strategi. För den gruppen framgår följande.

Avrinningsområdena i grupp 5 är medelstora till stora med begränsad reglerförmåga relativt grupp 1-4.

Samtidigt så har det framkommit i rapporten "Vattenkraftens reglerbidrag och värde för elsystemet"¹ att kraftverken i nedre Emån är av viss betydelse för Sveriges reglerkraft. Den rapporten utgör ett stöd i Havs- och vattenmyndighetens vägledning gällande bedömningen av vilka vattenförekomster som kan klassificeras som kraftigt modifierade vatten med avseende på vattenkraft².

Vad som kräver ett särskilt tydliggörande i detta sammanhang är dock vad som framgår av Havs- och vattenmyndighetens ovan nämnda vägledning avseende kraftigt modifierade vatten med avseende på vattenkraft.

"Det finns flera exempel där både vattenlagring och vattenreglering påverkar skyddade områden, till exempel N2000 områden. Förklarande av kraftigt

¹

<http://www.energimyndigheten.se/contentassets/0470e9ec1c58479093f161e614adb474/vattenkraftens-reglerbidrag-och-varde-for-elsystemet.pdf>

²

<https://www.havochvatten.se/download/18.1200000e154e1ecc6e8ef337/1464873793806/vagledning-for-kraftigt-modifierat-vatten.pdf>

modifierade vatten får inte hindra eller äventyra att normer eller mål uppnås som följer av den lagstiftning enligt vilket ett skyddat område har fastställts.”

Sammantaget så är det viktigt att påtala att både förslaget till strategi för åtgärder i vattenkraften och rapporten om vattenkraftens reglerbidrag, i första hand är underlag för vägledning, klassificering och normsättning enligt vattenförvaltningsförordningen. Miljökvalitetsnormerna beslutas av vattendelegationerna.

Av bevarandeplanen för Emån, nedre delen, framgår hur viktigt det är med återskapandet av en väl fungerande fiskvandring och en ekologisk hänsyn i vattenregleringen för att nå gynnsam bevarandestatus för berörda arter och habitat. Myndigheten kan konstatera att häradsrättens tillstånd avser ca 1000 hästkrafter. Detta motsvarar ca 735 kW. Omräknat i flöden motsvarar det ett flöde in i turbinerna på maximalt ca 11 m³/s. Eftersom sökanden, trots vad Mark- och miljööverdomstolen klargjort och remissmyndigheterna framfört, vidhåller att ansökan om lagligförklaring ska särskiljas från ansökan om tillstånd, så ser Havs- och vattenmyndigheten ingen annan utväg än att allt övrigt vatten, som inte tappas i anordningarna för fiskpassage, ska tappas i naturfåran som utgör den ursprungliga åfåran.

Om inget tillstånd finns för driften av vattenkraftverket, så kan det ifrågasättas om det finns skäl att bibehålla en damm som påverkar miljön på ett betydande sätt i Natura 2000-området. Detta är ytterligare ett skäl att göra en samlad bedömning och hantera båda delarna samlat.

Miljökvalitetsnormerna

När det gäller tillämpningen av miljökvalitetsnormerna i nu aktuella laglighetsprövning vidhåller Havs- och vattenmyndigheten vad som tidigare framförts. Dessutom bör det förtydligas att även om Weserdomen avsåg en tillståndsprövning, är EU-domstolens uttalanden i målet generella. Vad som bl.a. fastslås genom domen är att art 4.1 i vattendirektivet innebär en skyldighet för medlemsstaterna att genomföra alla nödvändiga åtgärder för att förebygga försämring eller förhindra att uppnåendet av normerna äventyras. Tillståndsprövning är ett sådant genomförande, men även vid genomförande av tex åtgärdsprogram eller tillsyn ska alla nödvändiga åtgärder vidtas för att uppnå målen. Att inte tillämpa normerna eller Weserdomens slutsatser i nu aktuella prövning skulle enligt Havs- och vattenmyndighetens mening vara i strid med de skyldigheter som följer av vattendirektivet.

Sökanden framför att man ej förändrar förhållandena som gällde vid uppförandet av anläggningen år 1917 och därmed är det inte fråga om någon negativ påverkan på vattenförekomsten. Havs- och vattenmyndigheten vill framföra att det är just på grund av att utformningen av dagens anläggningar är annorlunda än de som omfattades av häradsrättsdomen, som en lagligförklaring är nödvändig. Som ovan framförs är det inte enbart en försämring av status som ska förhindras.

Uppnåendet av normerna får inte heller äventyras. Havs- och vattenmyndigheten anser att de villkor som mark- och miljödomstolen föreskrivet inte är tillräckliga.

Villkor

Förslagen till lösningar för fiskpassage som Fiskevårdsteknik AB tagit fram är grundade på dagens kunskap om bästa möjliga teknik. Havs- och vattenmyndigheten anser att det vid prövning av lagligförklaring bör vara självklart i ett Natura 2000-område som Emån, att bästa möjliga teknik nyttjas för att undvika skada på Natura 2000-värdena.

När det gäller spaltvidden i avledningsanordningen så har myndigheten klargjort att de viktiga värdfiskarna för de hotade arterna av stormusslor kräver en särskilt smal spaltvidd. Det är inte enbart smolten som ska beaktas vid slutligt val av lösning. Det stämmer såsom sökanden framför att avledningseffektiviteten är avhängig, inte bara spaltvidden, utan också övriga hydrauliska förhållanden som påverkar fiskens beteende. Havs- och vattenmyndigheten ser dock inte varför de få millimetrarna som diskuteras (mellan 15 och 18 mm) skulle vara så försvårande för verksamheten att det inte bör kunna fastställas 15 mm. Detta av försiktighetsskäl, med hänsyn till de viktiga småvuxna värdfiskarna för de hotade stormusslorna, och med beaktande av de utomordentligt höga naturvärden som berörs. Men också med hänsyn till att minimera risken för att behöva byta ut gallret inom snar framtid igen, om egenkontrollen visar att de småvuxna individerna inte avleds effektivt.

Att endast tappa en vattenmängd om 0,2 m³/s för avledningsanordningens funktion räcker inte enligt expertisens bedömning. Som Havs- och vattenmyndigheten tidigare framfört bör mängden utökas till minst 0,5 m³/s.

Av sökanden framförda säkerhetsrisker

Det är svårt för myndigheten att utifrån en text i en inlägga, utan tillhörande detaljerade beskrivningar av de tekniska utmaningarna, bemöta påståendet gällande säkerhetsriskerna. Myndigheten kan dock konstatera att den expertis som nyttjas (Fiskevårdsteknik AB) har erfarenheter av lösningar där man hanterat tekniska utmaningar i större anläggningar än Blankaström. Det finns också många exempel på passager där dylika tekniska utmaningar gått att lösa. Myndigheten ser därför klara möjligheter att det går att lösa de eventuella tekniska utmaningar som kan komma att uppstå. Vad som är viktigt är att vandrings- och anlockningsflödet i anläggningarna inte minskas och att placeringen följer de rekommendationer som anlitad expertis framfört med stöd av dagens kunskap om bästa möjliga teknik.

Flöden till fiskavledning

När det gäller de 0,2 m³/s som sökanden föreslår i avledningsanordningen så vill Havs- och vattenmyndigheten upprepa att myndigheten endast känner till en avledningsanordning som fungerat väl för både smolt och kelt. Det är den i Hertings kraftverk i Ätran som har ett flöde på 0,6 m³/s. Det är därför viktigt att följa anlitad expertis rekommendation när det gäller flöde för fiskavledning.

Havs- och vattenmyndigheten är frågande till varför sökanden framför att den alfalösning som installerats i Finsjö, med ca 0,2 m³/s i avledningsanordningen, är tillfyllest. De för Finsjöundersökningarna ansvariga forskarna har klargjort att merparten av de kelt och besor som passerat Övre Finsjö inte passerat via alfalösningarna med 0,2 m³/s utan istället passerat via yttappat spill via skiborden ner i gamla fåran (Borttagen up muntligen, 2016). De fiskar som observerats på platsen har inte passerat via flyktöppningarna utan istället valt att passera via alternativa passagevägar där stundtals höga flöden tappats.

Beslut om detta yttrande har fattats av tillförordnade avdelningschefen Marie Berghult efter föredragning av utredaren Niklas Egriell. I den slutliga handläggningen av ärendet har även deltagit avdelningschefen Björn Sjöberg, enhetschefen Ann Lundström och verksjuristen Jenny Liökel.

Marie Berghult

Niklas Egriell